

Anarkismen.

Nogle Boganmeldelser.

E. V. Zenker: Der Anarchismus. Kritik und Geschichte der anarchistischen Theorie. Jena, Gustav Fischer. (258 S.)

P. Krapotkin: Erobringen af Brødet. Overs. af M. Nielsen. Bergen, Rangvald Paulsons Forlag. (350 S.)

C. Lombroso: Gli anarchici. Torino, Fratelli Bocca (146 S.)

I den Literatur, som den anarkistiske Theori har fremkaldt, hævder Zenkers Bog sig en smuk Plads. Den historiske Redegørelse, den indeholder, er dygtigt gennemført. Kritiken er vel ikke helt fyldestgørende; den er gennemgaaende altfor spagfærdig; men den redelige Vilje ikke at gøre Anarkismen Uret paa noget Punkt er i alt Fald paaskønnelsesværdig. Ved Behandlingen af Emner som det, Zenker har valgt sig, er det jo umuligt at gøre Alle tilpas. Han har vidst, at han vilde møde Misbilligelse snart hos dem tilvenstre, snart hos dem tilhøjre; men han har ikke ladet sig skræmme af denne Fare; han har helt igennem bestræbt sig for at se paa Emnet fra et upartisk, et strængt videnskabeligt Standpunkt. En af de største Fejl, Bogen lider under, — fejlfrit er jo Intet i denne Verden — er maaske dens trættende Vidtløftighed. Forfatteren har, som de fleste

Anarkismen.

Nogle Boganmeldelser.

E. V. Zenker: Der Anarchismus. Kritik und Geschichte der anarchistischen Theorie. Jena, Gustav Fischer. (258 S.)

P. Krapotkin: Erobringen af Brødet. Overs. af M. Nielsen. Bergen, Rangvald Paulsons Forlag. (350 S.)

C. Lombroso: Gli anarchici. Torino, Fratelli Bocca (146 S.)

I den Literatur, som den anarkistiske Theori har fremkaldt, hævder Zenkers Bog sig en smuk Plads. Den historiske Redegørelse, den indeholder, er dygtigt gennemført. Kritiken er vel ikke helt fyldestgørende; den er gennemgaaende altfor spagfærdig; men den redelige Vilje ikke at gøre Anarkismen Uret paa noget Punkt er i alt Fald paaskønnelsesværdig. Ved Behandlingen af Emner som det, Zenker har valgt sig, er det jo umuligt at gøre Alle tilpas. Han har vidst, at han vilde møde Misbilligelse snart hos dem tilvenstre, snart hos dem tilhøjre; men han har ikke ladet sig skræmme af denne Fare; han har helt igennem bestræbt sig for at se paa Emnet fra et upartisk, et strængt videnskabeligt Standpunkt. En af de største Fejl, Bogen lider under, — fejlfrit er jo Intet i denne Verden — er maaske dens trættende Vidtløftighed. Forfatteren har, som de fleste

tyske Forfattere, taget adskilligt med, som han kunde have sparet Læserne for.

Forfatteren begynder med følgende Begrebsbestemmelse:

»Anarki« betyder efter sin Ide Individets fuldstændige, ubegrænsede Selvherredømme, altsaa Manglen af ethvert Fremmedherredømme, (»Fremdherrschaft«). Denne Grundformel, der i sit Væsen er fælles for alle virkelige og egentlige Anarkister i Theorien, indeholder Alt, hvad der er nødvendigt til Karakterisering af denne mærkværdige Aandsretning. Anarkismen forlanger den ubetingede Virkeliggørelse af Friheden, saavel subjektivt som objektivt, saavel i det politiske Liv som i det økonomiske. Anarkismen adskiller sig altsaa fra Liberalismen, der endog i sine mest radikale Fremtoninger kun lader den uindskrænkede Frihed gælde paa det økonomiske Omraade, og som aldrig har betvivlet, at en vis tvangsmæssig Organisation er nødvendig for Individernes sociale Samliv, medens Anarkismen vil have det liberale *laissez faire* udvidet til alle Menneskets Handlinger og kun anerkender den fri Overenskomst, *libre entente*, som den eneste tilladelige Form for menneskeligt Samliv. Men den nævnte Formel adskiller Anarkismen endnu stærkere, principielt nemlig, fra dens Antipode, Socialismen. Anarkismen og Socialismen have — skønt man saa gerne, med eller uden Tendens, blander dem sammen — kun dette Ene fælles: begge Retninger ere en Art Afgudsdyrkelse, kun med forskellige Gudebilleder; begge ere Religion, ikke Videnskab, Dogme, ikke Forskning, en ærligt ment Socialmysticisme som — anticiperende tildels

mulige maaske ogsaa sandsynlige Kulturresultater fra ulevede Aarhundreder og Aartusinder — anbefaler Menneskeheden den umiddelbare Etablering af et jordisk Eden, »eines Landes der absoluten Idee«, Navnet være nu Frihed eller Lighed. Naar Hensyn tages til Vanskeligheden ved at tænke ny Tanker, er det jo kun naturligt, at vore moderne Chiliaster ad denne Vej maa søge deres Eden bagud, og at de danne det efter længst overvundne Kulturstandpunkters Mønster, — og saaledes forklares den ulyksalige indre Modsigelse, begge Retninger bukke under for: de bilde sig ind at arbejde for Fremskridt og arbejde i Virkeligheden for Tilbagegang.*

Da Intet er nyt under Solen, er det selvfølgelig ikke blot i vor Tid, men ogsaa i tidligere Aarhundreder, at anarkistiske Bevægelser vise sig. Exempelvis kan nævnes fra det 13. Aarhundrede en radikal Afart af Begharderne, der kaldte sig »den fri Aands Brødre og Søstre«, ogsaa, efter dens Stifter, »Amalrikaner«. Deres Anarkisme var af den kommunistiske Art, altsaa forsaavidt i Smag med Krapotkins i vor Tid. Dens Udgangspunkt var det pantheistiske: Gud er med og i Alt, altsaa ogsaa i Mennesket, og deraf følger, at hvad Mennesket vil, vil Gud; Mennesket har Ret til, ja han har den Pligt at lystre sine Drifter. Denne Anskuelse skal have været temmelig udbredt i det østlige Frankrig og det vestlige Tyskland. Men ogsaa i Böhmen dukkede under Husiterkrigene »den frie Aands Brødre og Søstre« op. Deres Forsamlingssted kaldte de »Paradis«, og i alt Fald deres Klædedragt var, naar de

mødte til Møderne, fuldstændig »paradisisk«, d. v. s. den samme som Adams og Evas før Syndefaldet. Trods denne Radikalisme lykkedes det dem ikke at faa al Autoritet afskaffet; tværtimod anerkendte de en »Adam« som deres Overhoved, og deres Anarkisme blev ikke til mere end til en Art patriarkalsk Republikanisme.

Af saadanne »Forløbere« kan der nævnes adskillige, men Forbindelsen mellem dem og den moderne Anarkisme er ikke meget synlig; snarere kunde man tænke sig en tydelig Forbindelse mellem det nittende Aarhundredes anarkistiske Bevægelser og forskellige Forhold før og under den store franske Revolution.

Læren om Samfundskontrakten, le contrat social, der var bestemt til at fungere som Program for Revolutionen, hviler nu i Virkeligheden paa den samme chiliastiske Grundanskuelse som den, Middelalderens anarkistiske Sværmere hyldede. Ogsaa nu drømmes der om et lovløst Paradis før Civilisationen, der betragtes som en Forbandelse, og om et ligeledes lovfrit Paradis efter at »denne forbandede Civilisation« er bleven overvunden. Forskellen er kun den, at Middelalderens Sværmere brugte en religiøs-mythologisk Terminologi, medens man nu var naaet til at bruge rationalistiske Udtryk. I Stedet for at tale om en guddommelig Ret talte man om de uforkrænkelige Menneskerettigheder; man talte ikke om Paradiset, men om den salige Naturtilstand, hvor alt dog gik for sig ganske saaledes som i Ovids Guldalder, hvor Menneskeheden

sponte sua sine lege fidem rectumque colebat.

Bag Forestillingen om at den bestaaende Samfundsorden skyldes en Overenskomst, staar i Virkeligheden Opfattelsen af Anarkiet som den ideale Naturtilstand: Forholdene, særligt Menneskeslægtens Degeneration, have ført det med sig, at man har fundet det hensigtsmæssigt at slutte en Overenskomst om Dannelsen af et Samfund; men Spørgsmaalet bliver da, om den afsluttede Kontrakt er uopsigelig eller ej. Medens Nogle (Hobbes) betragtede den som uopsigelig, uopløselig, og derved naaede frem til at holde uforanderligt fast paa Monarkismen, — kom de Fleste til det modsatte Resultat. Man mente, at Enhver kunde opsige Kontrakten til enhver Tid og stille sig udenfor Samfundet. Kontrakten betragtedes ogsaa som hævet, naar Suverænen havde overskredet sin Fuldmagt. Tilbagevendelsen til det gamle Ur-anarki var ikke blot det fjerne Fremtidsmaal; Ur-anarkiet opfattedes som Menneskehedens Normaltilstand, der kun forbigaaende var fordunklet ved en social Form. Blandt Samfundskontrakts-Theoriens Tilhængere drog William Godwin i sin »Inquiry concerning political justice«, 1795, Theoriens yderste Konsekvenser, idet han i Retfærdighedens Navn forlangte Afskaffelsen af enhver Regering, Ejendomsfællesskab, Afskaffelsen af Ægteskab og af Menneskenes Selvbeherskelse.

Gaar man fra de theoretiske Betragtninger over Samfundskontrakten til den praktiske Generalprøve under den store franske Revolution, — saa vil man

forgæves søge efter Anarkismen. Vel ere Revolutionens mest yderliggaaende Mænd ofte blevne beskyldte for at nære anarkistiske Anskuelser, dog ganske med Urette. Den moderne Anarkisme vilde i alt Fald snarest hos Girondinerne finde Tilknytningspunkter (Føderalismen); dog ere ogsaa disse af meget tvivlsom Beskaffenhed, — og hvad Jacobinerne angaar, ere de Anarkismens argeste Modstandere. Heller ikke Baboeuf og hans Sammensværgelse har noget med Anarkismen at gøre.

Efter at de praktiske Revolutionsmænd havde maattet strække Vaabnene, tog Theoretikerne atter fat. Og efterhaanden naaede Kritiken frem til et Punkt, hvorfra den ikke kunde naa videre uden at angribe ikke blot de vexlende Former men endog selve Grundlaget for Samfundsorganisationen. Hvor vidt Oplysningstidsalderens Mænd, Encyklopædisterne og de radikale Revolutionsmænd end vare gaaede i deres skaanselsløse Kritik af alle Livsforhold og Institutioner, — Religionen, Staten og Ejendommen som saadanne, havde man i Almindelighed (altsaa bortset fra nogle isolerede og ubehændige Tilløb) ikke antastet. Hvor forskellige og forgængelige Formerne end kunde være, selve disse Grundpiller syntes dog foreløbig at være nødvendige Betingelser for det aandelige, politiske og økonomiske Liv, de forskellige konkrete Formler for det ene Absolute, som hin Tids Tankekreds ikke kunde frigøre sig for. Men nu viste Kritiken, at det formentligt Absolute, netop ikke var absolut. Naar vi nutildags nærme os disse tre Fundamentalbegreber med den videnskabelige Kritiks Sonde og uden Betænkning berøve dem det

Absolutes Nimbus, saa falder det os derfor ikke ind at paastaa, at de altsaa ere værdiløse, ja skadelige. Vi læse D. F. Strauss's »Jesu Liv« og lægge maaske Bogen fra os med den Følelse, at den formentligt inspirerede Beviskilde for den aabenbarede Religion og Kristendommens guddommelige Mission er en Kompilation af lutter apokryfe Dokumenter; — ville vi derfor benægte Jødedommens og Kristendommens kulturelle og etiske Betydning? Eller vi læse E. B. Tylors »Primitive Culture« og se her Sjælens og Guddommens Begreber opstaa af rent naturlige, for Størstedelen endog fysiologiske Drifter, omtrent som vi kunne forfølge Udviklingen af en Raphaels eller Liszts kunstfærdige Haand udaf en Abes Haand, — ville vi da deraf kunne udlede de religiøse Ideers Almenskadelighed? Paa en ganske lignende Maade forholder det sig med Statens og Ejendommens Begreber. Den nyere Samfundsvidenskab har uigendriveligt bevist begge Livsformers historiske Oprindelse, ja begge ere endog forholdsvis nye sociale Dannelser. Deraf følger tilvisse, at hverken Stat eller Ejendom ere uantastelige, evigt nødvendige Former i det menneskelige Samfund, — men det næste Spørgsmaal, om disse Former ere fordelagtige og relativt nødvendige, hænger slet ikke sammen dermed. Hvor indlysende dette nu end synes os at være, saa er det dog faktisk endnu den Dag i Dag ikke indlysende for en stor Del Mennesker. Hvor langt mindre maatte en saadan Erkendelse da være let tilegnelig i Begyndelsen af vort Aarhundrede, hvor man endnu sad fast i det »Absolute«? I Stedet for den absolute Væren maatte da træde den absolute Ikke-Væren,

og saasnart Kritiken gjorde det af med de nævnte Institutioners »Hellighed«, var det næsten uundgaaeligt. at de blev stemplede som det stik Modsatte, som grundslette og fordærvelige. Den Logik, der ligger til Grund for en saadan Proces, er lig den, i Følge hvilken man slutter, at naar en Ting ikke er hvid, maa den være sort. Men det maa indrømmes, at der paa den Tid — Forfatteren tænker her særligt paa de berømte »dix ans« efter Julirevolutionen — var Forhold, som væsentligt begunstigede en saadan Slutning.

Ikke blot de økonomiske Forhold var trykkede, — af Pauperismen alene vil man aldrig kunne aflede Anarkismen — ogsaa Haabet og den gode Tro var borte. Med Begejstring havde man hilst den store Revolution, — og Skuffelse paa Skuffelse havde man lidt. Det absolute Kongedømme efterfulgtes af det absolute Kejserdømme. Tysklands ædle Fyrster havde under de napoleonske Krige i dynastiske Formaal udnyttet »deres Folks« flammende Begejstring og naive Tillid, — men efter at det var lykkedes at bevinge Korsikaneren ikke undset sig ved at bryde deres Ord. Politisk Haabløshed herskede overalt. Man havde prøvet Kongedømme, Republik, Kejserdømme, Bourboner, Robespierre, Napoleon, atter Bourboner, Orleans. Thiers osv., — og lige vidt var man. Interessen for Statsformen traadte da ganske naturligt mere og mere i Baggrunden. Man erkendte, at Tyngdepunktet laa ikke paa det politiske, men paa det økonomiske Omraade. Det gjaldt fremfor Alt at afskaffe, ikke de politiske, men de økonomiske Privilegier, der skyldes Ejendomsbesiddelsen.

De revolutionære Kræfter tog stedse mere Sigte paa Ejendommen.

Dogmet om Ejendommens Hellighed var fældet. Det sidste Dogme, Dogmet om Statens Uundværlighed holdt sig endnu. De fransk-tyske Socialister fra Aarhundredets tredje og fjerde Tiaar, lige ned til Louis Blanc, tænkte ingenlunde paa at negere Staten som saadan, — de havde tværtimod tiltænkt den Hovedrollen, naar deres Planer om Arbejdets og Samfundets Ny-Organisation skulde føres ud i Livet. Ja disse ny reformatoriske Tendensers hele Art nødvendiggjorde snarest en voldsom Udvidelse af Stats-Autoriteten, der helt maatte knuse Individernes Frihed. Det var nødvendigt, at der herimod maatte rejse sig en Opposition, en antiautoritær Retning. I Begyndelsen maatte Oppositionen vel være meget spagfærdig; — man bestred ikke Nødvendigheden af en Organisation, men man begyndte at spørge, om denne Organisation ikke kunde foregaa fra nedefra opefter i Frihed. Antydninger i den Retning findes alt hos Fourier. Men Oppositionen blev kraftigere. De socialistiske Prøveforetagender paa autoritært Grundlag gjorde grundig Fiasko, — og de nedslaaende Erfaringer, der i et halvt Aarhundrede var gjorte med omskiftende politiske Systemer, havde undergravet Autoritetens Anseelse. Havde det absolute Monarki lige saa lidt som det konstitutionelle, Republiken lige saa lidt som Cæsarismen, Enkeltmands Diktatur ligesaa lidt som Pøbelens været i Stand til at mildne de økonomiske og sociale Lidelser, — saa laa den Slutning nær for en overfladisk Tænkning: at Grundfejlen laa i Samfundets autoritære

Skikkelse, i Staten som saadan, og man kunde let komme til det Resultat, at nu burde man prøve en videre Udformning af det Fourier'ske Gruppedannelses-System paa Basis af Individernes fri Initiativ og med fuldstændig Forbigaaelse af Staten.

Her var der et Punkt, hvor et socialistisk-politisk anarkistisk System kunde tage fat med nogen Udsigt til Held, og her tog ogsaa Proudhon fat.

Dette er Hovedtrækkene i Zenkers Indledningskapitel. Forøvrigt har vor Forfatter delt sin Bog i tre Hovedafsnit: den ældre Anarkisme, den nyere Anarkisme, og Anarkismens Stilling til Videnskab og Politik. I det første Afsnit samler Hovedinteressen sig om Proudhon og om Max Stirner. I det andet Afsnit behandles de russiske Indflydelser, særligt Bakunin; fremdeles Krapotkin og en hel Mængde mindre berømte Navne fra forskellige Lande; endvidere de noget mindre sikre »Anarkister« Hertzka (Friland), Dühring (Antikratismen), Egidy (einiges Christenthum) m. fl. I det sidste Afsnit omhandles paa den ene Side Anarkismens Forhold til Sociologien (Herbert Spencer), paa den anden Side dens Betydning som praktisk Agitationsstof. Sluttelig anstilles der Betragtninger over Lovgivningsmagtens Forhold ligeoverfor Anarkister, om de anarkistiske Forbrydelser osv.

Det er saaledes et stort Omraade, Zenkers Bog spænder over, og det Antal Forfattere, Læserne faa at høre om, er ganske betydeligt.

Adskillige af disse Forfattere have et Navn. Det »fineste Navn« har dog den Forfatter, hvis Bog nylig er bleven os præsenteret i Oversættelse, under Titlen

»Erobringen af Brødet«. Hans Navn er — det »fineste«, tilvisse ikke naar en literær Maalestok anlægges, men derimod nok, naar der benyttes en Adelskalender-Maalestok. Det er betegnende, at Zenker — som alle de Forfattere, der skrive om Krapotkin — søge at fange vor Interesse ved at fortælle os, hvad Krapotkins Forfædre have været. Bemærkningerne om Krapotkins Nedstammen fra Ruslands gamle Herskerslægt ere blevne rent stereotype. Krapotkins Bøger maa absolut ses paa Baggrund af hans berømte Tipoldeforældre, — ellers blive de ganske interesseløse. Det har jo nemlig ingen Interesse at se nogle Theorier opstillede, som end ikke Forfatteren selv tør opretholde. Hans Theori er den saakaldte kommunistisk-anarkistiske: Enhver skal tage, hvad han vil; der vil altid produceres saa meget, at Enhver kan faa sit Behov dækket; derfor kan Ejendomsretten og al Regering roligt afskaffes. Og saa: den Ejendomsret, Krapotkin har afskaffet med et Pennestrøg, indfører han igen. Kun faar han Ejendommen fra dens nuværende Ihændehavere uden Erstatning over paa nogle andre. Har for Exempel — skønt det ikke er sandsynligt — en af Krapotkins adelsbaarne Tipoldefædre opfundet en Maskine, der nu bruges i endel Fabriker, saa hævder Krapotkin for sig som Opfinderens Descendent »Ret« til at gaa ind i disse Fabriker og at tage Maskinerne i sin individuelle Besiddelse. Og ligeledes: den Regering, han ogsaa har afskaffet, dukker op igen: viser det sig, at Enhver ikke kan faa, hvad han vil — skønt den krapotkinske Forudsætning jo netop er, at Produktionsevnen overstiger Forbrugsevnen —, saa viser

der sig pludselig et gaadefuldt »man«, altsaa en eller anden af de, efter hvad man troede, afskaffede Regeringsmyndigheder —, som foretager den fornødne Fordeling. Alt hvad han selv har opstillet, lader han ynkeligen falde.

Krapotkins anarkistiske Theori er saa holdningsløs og derfor saa blottet for Interesse som overhovedet tænkelig. Men da hans Navn høres saa ofte, kunne vi som Zenker have Lov til at spørge: hvorledes er Krapotkins Forhold til den anarkistiske Praxis? Zenker, den gode Zenker, der ikke vil gøre nogen Mand Uret, ser sig nødsaget til at hævde, at Krapotkin ikke er saa uskyldig, som det ofte siges. I Zenkers Bog staar der:

»Es erübrigt noch etwas über Krapotkins Stellung zur Propaganda der That zu bemerken. Man hört oft, dass Krapotkin dieselbe verwerfe. Das widerspricht ganz dem wirklichen Sachverhalte.« Og Zenker citerer Krapotkins egne Ord. Ethvert Mittel anbefaler Krapotkin, tragiske, om det skal være, men altid dristige. »Modige Mænd, der ikke slaa sig til Taals med Ord, men stræbe at omsætte dem i Gerning, rene Karakterer, for hvilke Daaden er uadskillelig fra Ideen, som foretrække Fængsel, Landflygtighed eller Død for et Liv i Strid med deres Grundsætninger, uforfærdede Mænd, der vide, hvad man maa vove for at trænge igennem, — det er de prisgivne Poster, der begynde Kampen, længe før Masserne tilstrækkeligt ere komne i Bevægelse, for at lade Opstandens Fane flagre og for med Vaaben i Haand at skride til Erobringen af deres Rettigheder.« Med saadanne og lignende Ord søger Krapotkin at

opildne til Gerning, at prise, dem, der uden Frygt for Bagno'et eller Skafottet vove den ulovmæssige Protest, Oprørets, Hævnens Daad. »En saadan Daad vinder i nogle Dage flere Proselyter end Tusinder af Bøger.« Saaledes lyde Krapotkins Ord, — der dog naturligvis ikke forhindre ham i, naar han finder det hensigtsmæssigt, i et givet Tilfælde at fragaa alt Ansvar.

De Mænd, der have samlet sig om Krapotkin — en »Skole« udgøre de endog efter Zenkers Terminologi — kunne i andre Henseender være højst fremragende Mænd (E. Reclus f. Ex.), — ligeoverfor sociale og politiske og nationaløkonomiske Spørgsmaal ere de kun Skomagere, som have forladt deres Læst. Her finde vi Jean Grave, Saurin, Malato, Zo d'Axa, Sebastien Faure, Bernard Lazare, Mirbeau, François Guy; fremdeles Italienerne Carlo Cafiero, Merlino, Malatesta. De Sidstnævnte ere ikke blot anarkistiske Theoretikere, men ere ogsaa Handlingens Mænd og have som hjemløse Revolutionære lært adskillige Landes Fængsler at kende. Andre vove sig ikke udover Theorien. Bohèmen er gennemgaaende stærkt repræsenteret i denne Kreds. Disse Anarkisters Psykologi har bl. A. Sociologen Hamon søgt at skildre. Han har foranstaltet en »Enquête« blandt dem og forelagt dem Spørgsmaalet om, hvorledes og hvorfor de slog sig paa Anarkismen. Undersøgelserne gav det Resultat, at de Paagældende bragtes frem til Anarkismen ved en abnormt stærkt udviklet Oppositionslyst, Kritiksyge, Philoneisme, yderligt stærkt udviklet Individualisme. Gennemgaaende var de Paagældende opfyldte af Frihedstrang, — øko-

nomiske Motiver spillede ingen eller en ganske underordnet Rolle; det anarkistiske Spørgsmaal viste sig at være et politisk, aldeles ikke et økonomisk Spørgsmaal. Med den individualistiske Prædisposition var vel ogsaa, mener Hamon, forenet stærke altruistiske Følelser, fanatisk Menneskekærlighed, en høj Grad af Retfærdighedsfølelse.

Blandt de nysnævnte Mænd er Jean Grave særligt bekendt som Redaktør af Bladet »Révolte«, Forfatter til Bøger som »La société mourante et l'anarchie«, »La société au lendemain de la Révolution«, osv. Den tidligere Skomager følger sin Mester, Fyrsten Krapotkin, idet han gør gældende: den offentlige Propaganda skal være en Støtte for den hemmelige Propaganda; den skal skaffe Midlerne til Handling, Mennesker og Penge; den skal fremfor Alt »bidrage til at stille Daaden i det rette Lys, idet den kommenterer den«. Af hvilken Art »Kommentarerne« skulle være, forstaar sig af sig selv. I »Det døende Samfund og Anarkiet« har Grave givet en lille Prøve, der indbragte ham en Dom paa to Aars Fængsel. I den anden af de nævnte Bøger oprulles der for os et Billede af det anarkistiske Paradis. Alt ordnes her ved »fri Overenskomst«, »libre entente«. Ganske efter Øjeblikkets Krav dannes eller opløses dette eller hint Interessefællesskab mellem de og de Individider. Det gør her ingen Forskel, om Talen er om Skomager-virksomhed eller om Anlæg af de videst forgrenede Jernbanenet. Ogsaa de spædste Børn maa nøje sig med »la libre entente«. Er Navlesnoren mellem Barn og Moder klippet over, saa behøver Moderen ikke mere at befatte sig med Barnet, hvis hun ikke

selv har Lyst dertil. Har hun ikke Lyst til at amme og pleje Barnet, saa er der nok af »Børnevenner«, der hellere end gerne ville gøre det. Nogen Opdragelse skulle Børnene i alt Fald ikke plages med, thi Opdragelsen forudsætter Tugt og Autoritet, og disse Begreber ere uforenelige med den rette Anarkisme. Opdragelsen bliver »det individuelle Initiativ« Sag. Hvad er Meningen med Anarkiets Indførelse? Hvorfor skal det nuværende Samfund styrtes og enhver anden, paa autoritært Grundlag hvilende Samfundsordning umuliggøres? Meningen er, forklarer Krapotkin, Grave og andre, at den fulde Frihed skal sikres ethvert Individ, ogsaa de svageste. Derfor faa Mødrene Frihed til at sætte deres Børn paa Gaden, Børnevennerne Frihed til at antage sig Børnene, og de Børn, der hverken finde Mødre eller Børnevenner, Frihed til at »hævde deres Individualitet«, idet de selv skaffe sig Næring, og hvad de ellers kunne sætte Pris paa. Anarkisterne trøste os med dette og hint, forsikre os, at det ikke vil gaa saa slemt, men tværtimod saa udmærket, og — samtidigt med at de fremstille det bestaaende Samfund, i Nutid og Fortid, fra den ældste Oldtid ned til den nyeste Nutid, som det mest storartede Bevis paa Menneskenes Slethed og Dumhed, — samtidigt med dette fortælle de os om Menneskenes ædle Drifter, om hvor gode og kloge de slette og dumme Mennesker ere, om deres Retfærdighedsfølelse, Kærlighed osv. osv. »Den indre Modsigelse i Anarkismen kommer paa intet Punkt«, siger Zenker, »saa stærkt frem som der, hvor Talen er om Børnene, den vigtigste Gruppe af de Svage«. I Virkeligheden er det dog vanskeligt

at sige, hvor det Selvmodsigende stærkest er tilstede; -- den hele Anarkisme i den Form, som Krapotkin og hans saakaldte »Skole« har givet den, er gennemsyret deraf. Denne Art af Anarkisme bestaar ikke af andet end selvmodsigende Paastande.

Naturligvis kan det hænde, at ogsaa Krapotkin kommer med rigtige Bemærkninger; forrykte Mennesker have jo ogsaa deres lyse Øjeblikke; men af sund Fornuft er der dog saa lidt hos Krapotkin, at Oversætteren burde have forskaanet os for denne Oversættelse. Vilde han oversætte, kunde han have oversat Lombrosos Bog om Anarkisterne. Af den foreligger der for os baade en tysk og en fransk Oversættelse, og sandsynligvis er den oversat paa endnu flere Sprog. En Oversættelse af den vilde være berettiget.

Imod Lombroso har man ofte gjort den Indvending, at han mere har haft sin Opmærksomhed henvendt paa de anarkistiske Individuer, dem med Dolken i Haaden, end paa den anarkistiske Bevægelse, at han, „snarere har givet en individuel Pathologi end en social«. Imidlertid søger han dog at forklare den almindelige Bevægelse. Han henviser til, at der i det moderne civiliserede Samfund er saa megen Usandhed, saa meget Hykleri, at Idealisterne vel kunne føle sig opfordrede til med Voldsomhed at rejse sig derimod. Til enhver Tid har der været Forrykte og Fanatikere, der ikke have kunnet finde sig tilrette i de bestaaende Forhold. Men i tidligere Tider have de kunnet skaffe sig Luft ved at kaste sig ind i Bevægelser, der imidlertid nu ikke mere stemme med Tidens Forhold. Navnlig Reli-

gionen og senere antimonarkiske Sammensværgelser tjente tidligere som Afløbskanaler. Korstogene og senere de religiøse Reformationsbevægelser kunne her eksempelvis mindes. Troen havde sine Martyrer og den fri Tanke ikke mindre. Kongemordere, der vare besjælede af de reneste Motiver, kender Fortiden nok af. I Nutiden vilde en Flok Korsfarere falde som Ofre for Latteren. Det er den sociale og den økonomiske Lidenskab, der i vor Tid hersker. Navnlig gælder dette om de romanske Lande. I England og Tyskland florerer der endnu endel Filanthropi, der afføder Arbejde, som kan give de altruistiske Fanatikere Beskæftigelse. I de forskellige protestantiske Sekter kan Autonomi og Uafhængighedsdrift til en vis Grad faa Lov til at udfolde sig. Anderledes i de katholske Lande. En fanatisk Handlingens Mand som Caserio vilde maaske, om han havde levet i England, kunne have fundet Næring for sin Fanatisme og sin Virke-trang i »Frelsens Hær«. I de romanske, katholske Lande blev det Anarkismen, der maatte hjælpe ham. For disse Lande er det et stort Savn, at de filantropiske Tendenser ikke trives der, saaledes som for Exempel i England. Her kunne Mænd og Kvinder af alle Samfundsklasser, rige og fattige, dannede og udannede, forene sig om at raade Bod paa dette eller hint sociale Onde. Det Arbejde, der udfoldes af alle de forskellige filantropiske Foretagender, er saa stort, at det i rigt Maal kan sysselsætte en Fanatisme, som uden det vilde søge at give sig Luft paa en anden Maade.

Og fremdeles, tilføjer Lombroso, »er det ubestrideligt, at — i det Mindste blandt de latinske Racer — næsten alle de sociale og politiske Institutioner, hvad

enten de fare under Republikens eller Monarkiets Fane, hvile paa en stor konventionel Løgn, hvad vi alle tilstaa i vort Hjerter, medens vi benegte det med Læberne. Løgn er Troen paa Parlamentarismen, der med hver Dag stedse stærkere aabenbarer sin sørgelige Uduelighed; Løgn er Troen paa Statsoverhovedernes Ufejlbarhed; Løgn er Troen paa den jordiske Retfærdighed, der neppe rammer en Femtedel af de sande Skyldige, overvejende de Svage blandt dem, medens den lader de Andre gaa fri, — de Andre, der adlydes og beundres af de Enfoldige, som selv ere bestemte til at blive deres Ofre.« Lombroso er, som man ser, ikke bange for at bruge stærke Udtryk. Han taler i stærke Ord om Hulheden i vore Samfundsforhold, og tilskriver den forfejlede saakaldte Dannelse, særligt den »klassiske«, der søges bibragt de unge Mennesker, en stor Del af Skylden for, at de tabe Sindsligevægten. Stærkt angriber han den Lovprisning af Voldshandlinger, der genlyder gennem hele Historieundervisningen. Hele Undervisningen løber ud paa en fortsat Lovprisning af Voldshandlinger. Alle Partier ere enige om at lovprise Voldshandlinger, naar de vende sig til de Paa-gældendes Fordel: de Klerikale prise Ravailacs Dolk, de Konservative Massemordet paa Kommunarderne i 1871, Republikanerne Orsinis Bombe, og karakteristisk er det, at det nittende Aarhundredes store Heros ikke er en stor Fredens Mand, men Napoleon I. Kan man undre sig over, spørger Lombroso, at i et Samfund, der er i den Grad mættet med Vold, ville Storme og Uvejr bryde løs snart her, snart der? Naar den brutale Volds Evangelium prækes, saaledes som det nu er Tilfældet, bliver Evropæerens Moral ikke væsenlig

forskellig fra Avstralnegerens. Adspurgt om Forskellen mellem Godt og Ondt svarede han: »Det Gode, — naar jeg røver en anden Mands Kone; det Onde — naar han røver min!« Dertil kommer det slette Exempel, den parlamentariske Regering giver Landets Borgere. Parlamentarismen betyder ikke, at Flertallet regerer; det er tværtimod oftest et Mindretal, og et udueligt og ikke hæderligt Mindretal. Under den despotiske Regeringsform stjal Kongen, hans Hoffolk, Favoriter og Elskerinder, — under den bestaaende Regeringsform stjæler Kongen ikke mere; han vilde hurtigt blive umulig, miste Tronen, maaske Livet; nu sker Plyndringen ved Panamahistorier og lignende. Folket har intet vundet ved Forandringen; i Stedet for den ene Konge har det faaet en hel Mængde uansvarlige og ukrænkelige Smaakonger.

Under saadanne Forhold finder Lombroso det — ikke berettiget — men forstaaligt, at Anarkismen har rejst sig som en Protest mod den herskende Løgn og Uretfærdighed. Han mener ogsaa, at der i adskillige Anarkisters Ræsonnementer kan findes noget Rigtigt: Hvilken »raison d'être« har Regeringen? spørge Anarkisterne. Hvorfor skal man afstaa sin Frihed, sit eget Initiativ til nogle Individider? Efter hvad Erfaringerne hidtil have lært os, synes de Regerende ikke saa exceptionelt godt begavede, at de ville forstaa at varetage de Interesseredes Interesser bedre end de Interesserede selv. De synes ikke at være i den Grad ufejlbare og ubestikkelige, at de i Kraft af deres Viden og Dyd skulde kunne vaage over os Alle. Og selv om de mest Udmærkede skulde komme i Spidsen for Regeringen, vilde der ikke opnaas noget derved. De vilde faa at gøre med saa

mange Ting, som de nødvendigvis vilde mangle Kompetence til at bedømme; de vilde tabe altfor megen Tid med Arbejdet for at holde sig ved Magten, med at gøre deres Venner tilpas og med at tøjle de Misfornøjede osv. Og hvorledes have Regeringerne, de gode som de daarlige, overhovedet erhvervet sig det Mandat, de mene at være i Besiddelse af? Krig, Erobring, Revolutioner, Usurpationer af den ene eller den anden Art have indstiftet Regeringerne. Kun om Magtspørgsmaal drejer det sig her. Hvilken Garanti afgiver dette for Regeringsforretningernes forsvarlige Ledelse? Alle Theorier, der anvendes for at retfærdiggøre Regeringssystemet, hvile paa den forudfattede Mening, at en overordnet Magt er nødvendig for at faa Folk til at respektere andre Folks Ret. Og dog lærer Historien, at Regeringerne ikke varetage Alles, men kun Enkeltes eller enkelte Klassers Interesser. Som et typisk Exempel paa, hvilken Nytte man har af Statsinstitutioner, anføres »la louveterie« i Frankrig. Formaålet er Ulvenes Udrydelse. Det faktiske Resultat: at Ulvene fremdeles trives. Statens Ulvejægere nedlægge naturligvis i Aarenes Løb et vist Antal Ulve, — men de drive Ulvejagten »med Forstand«: de gamle, ikke mere avledygtige Ulve skydes; de andre skaanes. Det gaar selvfølgelig ikke an, at Ulvene helt forsvinde, — thi forsvinde Ulvene, maatte Statens Ulvejægere jo ogsaa forsvinde, og dertil føle de ingen Lyst. Saaledes ville ogsaa de andre Regeringsmyndigheder søge at hævde deres Stilling, selv om de slet intet Nyttigt udrette, og altsaa ere til Skade. Organiserer man et Politi, hvor Lovovertrædelser ikke kendes, vil Politiet selv gøre Sit til, at Lovovertrædelser kunne finde Sted,

da det ellers maatte befrygte at blive afskaffet. I de fleste italienske Kommuner, ser man saa at sige aldrig en Gendarm. Er Retssikkerheden mindre der, end der hvor det vrimler med Politibetjente? Tværtimod. Over Bjerge og i Dale færdes Millioner af Mennesker paa ensomme Veje, hvor de lettelig kunde ihjelslaas og udplyndres. Faktisk færdes de der ligesaa sikkert som i de store Byer med det store Politi, — eller endnu sikrere. Statistiken viser, at ved repræsentative Foranstaltninger bringes Forbrydelsernes Tal i Almindelighed ikke ned, og den moderne italienske Strafferetsskole (E. Ferri) har da ogsaa i lang Tid arbejdet for den Anskuelse, at ved Straffe udrettes der ikke noget. Men Vanens Magt er stor, — og da man nu engang er vant til Regeringerne, tror man trods Alt hvad Erfaringen lærer, at Regeringerne ere uundværlige, og at Alt hvad der udrettes, skyldes dem.

I de her citerede Betragtninger finder Lombroso vel, at der er en Del Sandt, men forøvrigt er han ikke tilbøjelig til at lade sig overbevise af det anarkistiske Ræsonnement. Anarkisternes Paastande ere for Størstedelen enten tomme, ubevislige Paastande, eller rent ud meningsløse. De paastaa (jfr. Paul Dejardins: *L'idée anarchiste*), at Mennesket af Naturen er godt og har Krav paa at erhverve Lykken, (tomme Talemaader saalænge man ikke ved, hvad der skal forstaaes ved »Lykke« og »Godhed« —) og at den absolute individuelle Frihed til at gøre Alt, hvad man vil, er Betingelsen for at Lykken kan naas, — og de ville ikke tage noget Hensyn til de Sammenstød mellem modstridende Interesser, der nødvendigvis maa følge deraf (jfr. Tyverier, Voldtægtshandlinger o. lgn.). De hævde,

at al ydre, social, al indre, moralsk Tvang er unyttig, ja skadelig, da den er Skyld i den menneskelige Nød og Elendighed (— men hvad skal man da gøre med de fødte Forbrydere, med de forrykte Manddrabere?) Og de paastaa, at det er muligt og nødvendigt at hidføre en fuldkommen god og lykkelig Tilstand, naar der brydes fuldstændigt med Fortiden, og alle sociale og moralske Baand brydes.

Men naar Anarkisterne saaledes anbefale et fuldstændigt Brud med Fortiden, saa forglemme de, hvad Lombroso stærkt fremhæver (jfr. hans Værk »Il Delitto politico«), at de fleste Mennesker ere besjælede af et stærkt Had til det Ny (Misoneisme). Dette Had er saa rodfæstet, at ethvert voldsomt Angreb paa det Bestaaende ligefrem betragtes som en Forbrydelse, fordi det saarer Flertallets Følelser; — det nytter ikke, at Mindretallet maaske stemmer for Omvæltningen; den er og bliver dog en antisocial Akt og derfor en Forbrydelse, — en Forbrydelse, der ofte blot avler et Udslag i modsat Retning. Hos Individier paa et lavt Kulturtrin, hos Børn, der bestandigt forlange at se de samme Billeder, og som irriteres, naar den samme Historie ikke genfortælles dem med de samme Ord, hos Kvinder, ja selv hos den lærdeste Akademiker møde vi denne Misoneisme; den behersker saa at sige Alle og hersker overalt i Skik og Sæd, i Religionen, i Moralen, i Kunsten, i Politiken. Men naar Anarkisterne sætte sig for »ved alle Midler« at gennemføre Omvæltningen, saa bliver den politiske Forbrydelse tillige en almindelig Forbrydelse, og Reaktionen rejser sig dobbelt stærk. De tro, at de ved »Gerningens Propaganda« udrette endnu mere end ved deres Bøger,

— men Resultatet bliver det stik modsatte af det tilsigtede. Det er ikke paa den Maade, at det vil lykkes at faa det sociale Onde ud af Verden.

Efter at have betragtet Anarkismen i Almindelighed vender Lombroso sig mod selve de anarkistiske Personligheder, idet han bemærker, at det næppe kan overraske, om de fleste af dem, i alt Fald de mest udprægede Handlingens Mænd, enten ere sindsforvirrede eller Forbrydere eller begge Dele i Forening.

En stor Mængde af dem vise sig strax ved deres Ydre som fødte Forbrydere. De ere halte eller pukkelryggede eller have et asymetrisk Ansigt. Deres Sprog er simpelt, raat, stærkt isprængt med Forbryderargot. De ynde, som andre Forbrydere, at tatovere sig; Dødningshoveder o. lgn. findes ikke sjeldent aftegnede paa deres Legemer. Moralsk Sans fattes dem i høj Grad: Tyveri, Voldtægt, Mord, Møntforfalskninger osv. synes dem saa ganske naturlige Handlinger. Deres Theoretikere forsvare ogsaa disse Handlinger: »Tyveri«, siger en af deres Apostle, »er ikke andet end en Handling, ved hvilken man med Magt tager tilbage fra den Rige, hvad den Rige har taget fra den Fattige«. Og Grave, Krapotkins Discipel, forklarer i »La société mourante et l'anarchie«, at anarkistiske Røverier ere en ikke blot tilladelig, men rosværdig Protest mod den bestaaende Samfundsorden. Ravachol var en ægte anarkistisk Forbrydertype: raat Fysiognomi, asymetrisk Ansigt, skæv Næse, overdrevent store Øjenbryn, udstaaende Øren, det ene højere end det andet, fremspringende, firkantet og overdrevent stor Underkæbe osv.; fremdeles Talefejl; endvidere: ganske blottet for moralsk Sans, Had til sin Familie, Ligegyldighed for Anden-

mands Ejendom og Liv, uvidende, slet Arbejder, doven, Falskmøntner, Ligrøver, Morder, Forsøg paa Moder-mord, Voldtægtsforsøg ligeoverfor en Søster; Descendent efter Folk, der døde paa Skafottet, dømte for Mordbrand og Stratenrøveri; — saaledes ser en fuld-bløds Anarkist ud, en af de blandt Anarkisterne mest fejrede.

I sine Bøger »L'uomo delinquente«, »Delitto politico« og »L'uomo di genio« har Lombroso givet Oplysninger om den Rolle Epilepsi og Hysteri spiller som Faktorer, der tilskynde til Forbrydelser, særligt politiske. En af Anarkisterne tilstaar selv: Blandt Anarkisterne er der nogle, som kalde sig »bisognisti«: de hylde den Theori, at naar de føle sig tilskyndede til noget, er det nødvendigt at tilfredsstille Driften (»bisogna soddisfarlo«); En føler for Exempel Trang (»bisogno«) til at stjæle eller slaa ihjel; godt: saa er det tilladt og bør gøres. Caserio hørte under den Kategori. Ligesaa Bombekasteren fra Lyceum-Theatret. Tidligere havde han været meget religiøs, ogsaa Carlist; saa blev han Anarkist. Han blev adspurgt, om han ikke indsaa, hvor unyttige hans anarkistiske Bedrifter var, og han gav et Svar, der forekommer Lombroso at røbe den politiske Epilepsi: »Selv om jeg havde indset det, vilde jeg ikke kunne have handlet anderledes end jeg gjorde, fordi jeg dreves af et Instinkt. Jeg er Anarkist ikke blot af Overbevisning, men ogsaa af Instinkt. Jeg har kastet Bomben ind i Lyceum-Theatret, og jeg ved, at det er en Forbrydelse at dræbe, men jeg gjorde det af Nødvendighed, drevet af en Magt, der beherskede mig, af et Ønske, jeg ikke kunde undertrykke«. Det er Epileptikerens fuld-

stændige Mangel paa Herredømme over sine Handlinger. — Vaillant er en af de hysteriske Typer. Stærkt hypnotisk følsom. Faar Stivkrampe, naar man betragter ham skarpt. Yderliggaaende Fanatiker. Først fanatisk religiøs, saa fanatisk Socialist. Da han ikke kan drive det til noget som Socialist, slaar han om og bliver fanatisk Anarkist. Samme Omskiftelighed i Erhverv. Grænseløs forfængelig. Søger at omskabe Samfundet ved Hjælp af en Brochure, og, da det ikke vil gaa, ved at kaste en Bombe ind i Palais Bourbon. Skynder sig dog, inden han skrider til Udførelsen af denne Bedrift, med at lade sig fotografere; uddeler overalt, hvor han kan, sit Fotografi, og spørger, strax efter at være bleven arresteret, om Bladene have bragt hans Portræt.

De ædlere Typer blandt Anarkisterne ville ved nærmere Betragtning i Almindelighed vise sig at lide af en eller anden Art af Sindssygdom. Deres Exaltation, deres Altruisme, deres Neophili (Modstykket til den blandt Menneskene sædvanligt herskende Misoneisme), deres Længsel efter Martyrglorien er ofte i den Grad unaturlig, at her tør tales om Sindssyge. Ere Anarkisterne, eller store Klasser af dem, at betragte som sindssyge Individier, saa bør ogsaa Samfundet behandle dem i Overensstemmelse dermed. Ved at straffe dem som almindelige Forbrydere, skønt de dog i Virkeligheden ere sindssyge, vil man ofte kun gøre ondt værre. G. Ferrero og efter ham Lombroso bemærker herom bl. a.: Der er ikke nogen sikrere Maade at fremme Anarkismen paa end at skaffe dens Mænd en Martyrglorie. I ethvert Samfund gives der en Mængde Mennesker, der føle Trang til at beundre »Martyrerne«,

til at begejstre sig for dem, til selv at erhverve sig Martyrglorien. Det er for dem en Nydelse at vide sig forfulgte eller at tro at være Ofre for den menneskelige Slethed. Blandt de politiske Partier udvælge de sig det, hvor de have Udsigt til at risikere mest, — paa samme Maade som adskillige Tindebestigere foretrække at bestige de Tinder, hvor Faren er størst, hvor Afgrundene ere dybest og Bjergene stejlest. Med Hensyn til alle den Slags Anarkister kan man ikke bruge noget mere forkert Middel end opsigtvækkende Forfølgelser. Man har set det i Rusland; man har set det i Frankrig: en Person som Ravachol indskrænker sig til hemmeligt at lægge sine Bomber, hvorefter han flygter; men efter ham følge Vaillant og Henry, der uden rimelig Udsigt til at kunne flygte, kaste deres Bomber, den ene i en Café, den anden i Deputeretkammeret; og efter dem følge Caserio og Lucheni, der uden mindste Haab om at slippe bort, direkte jage Dolken i deres Ofres Bryst. Her er en Climax tilstede, og efter Ferreros og Lombrosos Mening skyldes den netop den urigtige politimæssige Forfølgelse. Med Sindssyge have vi her at gøre, — Sindssyge bør anbringes paa en Sindssygeanstalt. En saadan Behandling vilde virke afsvalende paa de Martyriumsgales Fantasi.

Ved deres Altruisme minde Anarkisterne ofte om hysterisk-barmhjertige Kvinder. »Man træffer paa Kvinder«, skriver Legrand du Saule i sin Bog om Hysteriet, »der med Støj og Bram slutte sig til ethvert filantropisk Foretagende i deres By eller Sogn. De samle Penge ind til de Fattige, arbejde for de Forældreløse, besøge de Syge osv. osv., — samtidigt med

at de forsømme Mand og Børn. Deres Velgørenhed er fuld af Pral; de sætte et Barmhjertighedsværk i Gang med samme Iver som den, der udfoldes af en Industriridder, der vil lancere et Aktieforetagende med Løfte om fantastiske Dividender. Hvor der er Nød paa Færde, melde disse Kvinder sig, rede til at udføre et stort Arbejde uden Vederlag. De ere i Stand til, naar Ilden har omspændt et Hus, at bære Syge, Oldinge, Børn ud gennem Flammerne; under Oprør vove de at trodse de største Farer; i Tilfælde af Oversvømmelse udfolde de forbavsende Heltegerninger osv. Men hvis man Dagen efter Ildebranden, Oprøret, Oversvømmelsen henvender sig til disse Heltinder, finder man dem helt sammensunkne, og de tilstaa ærligt, at de ikke selv forstaa, hvor de den foregaaende Dag fandt Kræfterne; den Fare, de udsatte sig for, var dem overhovedet ikke bevidst«. I Virkeligheden er det et pathologisk Fænomen, vi her have med at gøre, og vi genfinde det samme hos de anarkistiske Altruister. Selvopofrelsen er bleven dem en Fornødenhed. Grusomhed og Medlidenhed, Altruisme og Egoisme findes afvekslende hos de anarkistiske Syge. Som bekendt finder man blandt de store Filantroper meget haardhjærtede Mænd; Aagerkarle, der har bragt mangan Familie til Bettelstaven, stifte Legater til Lindring af Nød og Elendighed; Folkefordærveren vil atter hæve Folket ved at skabe eller støtte folkeforædlende Foretagender; den Mand, der i Dag har slaaet en anden Mand ihjel, vover sit Liv for at frelse et Barn fra at drukne. Det er Kontrast-Loven: naar Godheden er udtømt, blive vi ondskabsfulde; naar Grusomheden er tilfredsstillet, blive vi milde og barmhjertige; naar Øjet er blevet

træt af at se rødt, ser det grønt, og omvendt. Men hos den anarkistiske Altruist træder Fænomenet abnormt stærkt frem. Hans Gerninger vidne om en næsten ubegribelig Følesløshed, og samtidigt holder han Taler, der aflægge Vidnesbyrd om dyb og varm Følelse. Hele hans Liv er fuldt af Selvmodsigelser.

Lombroso har sikkert Ret i, at Politiet ikke er den Læge, der vil formaa at helbrede den anarkistiske Syge. Det gælder at finde profylaktiske Midler, — men det bliver vistnok ikke let at komme til Enighed om, hvori disse skulle bestaa.

A. P.-St.
